

Centrum Badań Mniejszości Niemieckiej
Forschungszentrum der Deutschen Minderheit

Dom Współpracy Polsko-Niemieckiej
Haus der Deutsch-Polnischen Zusammenarbeit

Raport ze spotkań Rady Naukowej Centrum Badań Mniejszości Niemieckiej w 2020 roku

Opracowanie:
dr Magdalena Lemańczyk
Instytut Studiów Politycznych PAN

Warszawa-Gdańsk, 13.12.2020

±

Ministerstwo
Spraw Wewnętrznych
i Administracji

Projekt zrealizowany dzięki dotacji Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji

I spotkanie Rady Naukowej Centrum Badań Mniejszości Niemieckiej w dniu 10 stycznia 2020 roku

Pierwsze spotkanie Rady Naukowej przy Centrum Badań Mniejszości Niemieckiej odbyło się dnia 10 stycznia 2020 r. w opolskiej siedzibie DWPN.

Podczas posiedzenia poruszono następujące kwestie:

1. Podsumowanie projektu CBMN w 2019 r.,
2. Omówienie działań zaplanowanych w projekcie na 2020 r.,
3. Wybór tematów artykułów/opracowań naukowych,
4. Zatwierdzenie tematu, lokalizacji i terminu konferencji/debaty,
5. Wybór terminów i lokalizacji spotkań promocyjnych,
6. Słownik biograficzny mniejszości niemieckiej – lista biogramów,
7. Sprawy bieżące.

Zebranych powitał moderujący spotkanie Krzysztof Wysdak, który stwierdził istnienie kworum, a następnie przedstawił porządek obrad, na który złożyły się przede wszystkim - podsumowanie projektów zrealizowanych w 2019 roku i omówienie zadań na 2020 r.

W dalszej kolejności moderujący spotkanie poprosił dra Michała Matheję, koordynatora Centrum Badań Mniejszości Niemieckiej, o przedstawienie najistotniejszych działań, które miały miejsce w 2019 r. Koordynator podkreślił, że wszystkie zaplanowane na miniony rok zadania zostały zrealizowane i przypomniał, że wśród projektów znalazło się 20 wywiadów z twórcami struktur mniejszości niemieckiej oraz 10 wywiadów pogłębionych, których znaczna część została przeprowadzona na północy Polski.

Kolejnym zrealizowanym zadaniem była debata, która odbyła się 4 czerwca 2019 r. pod patronatem Przewodniczącego Sejmiku Samorządowego Województwa Opolskiego. Wśród zrealizowanych projektów znalazły się również 24 biogramy mające tworzyć słownik

biograficzny działaczy mniejszości niemieckiej, które zostały poddane recenzji przygotowanej przez dra Sebastiana Rosenbauma, a które także wymagają uzupełnienia w oparciu o materiały zgromadzone w IPN i opracowane przez dra Zbigniewa Bereszyńskiego. W minionym roku przygotowane zostały również cztery artykuły oraz dwa opracowania dotyczące materiałów znajdujących się w zasobach IPN, które dotyczą działalności mniejszości niemieckiej i jej liderów. Powstała również publikacja, stanowiąca zbiór pięciu artykułów poświęconych tematyce represjonowania przedstawicieli mniejszości niemieckiej przez Służbę Bezpieczeństwa w różnych regionach Polski.

Prezentując zadania na 2020 r. dr Michał Matheja podkreślił, że zebrał już materiały do kolejnych 24 biogramów, mających powstać w 2020 r., wśród których znajdują się także założyciele organizacji mniejszości niemieckiej z Wielkopolski. Zapowiedział również realizację kolejnych 20 wywiadów z twórcami struktur mniejszości niemieckiej w latach 80. i 20 wywiadów pogłębionych.

Kolejnym omawianym zadaniem na 2020 r. był wybór tematów pięciu artykułów i opracowań naukowych, wśród których znajdują się dwa kolejne omówienia materiałów dotyczących działaczy mniejszości niemieckiej ujętych w zasobach IPN. Gotowość przygotowania tych opracowań potwierdził już dr Zbigniew Bereszyński, który wyraził również zainteresowanie przygotowaniem artykułu na temat: *Problemów mniejszości niemieckiej w Polsce będącej przedmiotem działalności naukowo-badawczej i szkoleniowej w aparacie bezpieczeństwa PRL*. Na 2020 r. pozostał wybór tematów dwóch artykułów lub opracowań.

W dalszej kolejności Michał Matheja odniósł się do planowanej na 2020 r. konferencji i debaty. Debata przy współpracy z dr Magdaleną Lemańczyk, o roboczym tytule „Pomorze bez Pomorzan”, przewidziana została na wiosnę w Słupsku. W dalszej części spotkania omówione zostały miejsca i terminy dwóch spotkań promocyjnych CBMN i jego wydawnictw, które miałyby się odbyć we Wrocławiu i Katowicach.

W kolejnym punkcie spotkania koordynator CBMN przedstawił listę nazwisk do słownika biograficznego, która w związku z trudnościami w dotarciu do wybranych osób, zawiera więcej nazwisk niż przewidziane na rok 2020 24 biogramy. Michał Matheja wskazał także potrzebę zastanowienia się nad sposobem publikacji gotowych biogramów.

W trakcie omawiania ostatniego punktu porządku spotkania, tj. spraw bieżących, Bernard Gaida wskazał, że strona niemiecka zobowiązała się do sfinansowania w 2020 r. kilku projektów, w tym m. in. działającego w formie stowarzyszenia - Centrum Badań Mniejszości Niemieckiej. W dalszej kolejności miała miejsce dyskusja nad priorytetami działania nowego stowarzyszenia i jego relacjami z innymi jednostkami naukowo-badawczymi oraz prowadzeniem działalności wydawniczej.

Na koniec spotkania koordynator CBMN dr Michał Matheja przypomniał o dacie drugiego tegorocznego spotkania Rady Naukowej, które zaplanowane zostało na dzień 5 czerwca br., a moderator Krzysztof Wysdak podziękował przybyłym za udział w spotkaniu i życzył zebranych pomyślności w działaniach przewidzianych w 2020 r.

II spotkanie Rady Naukowej Centrum Badań Mniejszości Niemieckiej w dniu 18 września 2020 roku

Drugie spotkanie Rady Naukowej przy Centrum Badań Mniejszości Niemieckiej odbyło się dnia 18 września 2020 r. w opolskiej siedzibie DWPN.

Podczas posiedzenia poruszono następujące kwestie:

1. Podsumowanie realizacji projektu RN CBMN w dotychczasowej formule,
2. Omówienie stanu realizacji projektu w roku 2020,
3. Przyjęcie założeń projektu na rok 2021 z uwzględnieniem zmiany formatu działania,
4. Sprawy bieżące.

Spotkanie Rady Naukowej CBMN otworzył Lucjan Dzumla – Dyrektor Domu Współpracy Polsko-Niemieckiej. Po przywitaniu zebranych oddał głos Alicji Mainusch-Buhl – koordynatorce projektu CBMN przy DWPN w 2020 r., która podsumowała stan realizacji projektów zaplanowanych w 2020 r.

Przedstawiając postępy prac A. Mainusch-Buhl podkreśliła, iż ze względu na trwającą pandemię niektóre projekty uległy przesunięciu a ich realizacja wydłużyła się, zaś większość projektów została zatrzymana i trwają próby powrotu do projektów, które są możliwe do zrealizowania przy zachowaniu obowiązujących obostrzeń.

A. Mainusch-Buhl omówiła zadania CBMNU, które już zostały wykonane, są w toku lub jeszcze wymagają zorganizowania. Poinformowała, że 24 biogramy działaczy mniejszości niemieckiej zaplanowane na 2020 r. zostały w całości przygotowane, wymagają merytorycznego sprawdzenia i zredagowania, co powinno zostać wykonane do końca roku. Z kolei artykuły i opracowania dotyczące osób objętych biogramami są w trakcie przygotowywania. Odniosła się także do prac nad wywiadami pogłębionymi z założycielami struktur mniejszości niemieckiej, które nie zostały w pełni zrealizowane ze względu na

sytuację pandemiczną. Poprosiła zebranych o opinie odnośnie prowadzenia dalszych wywiadów, szczególnie na północy Polski. Prof. Piotr Madajczyk podkreślił, iż ze względu na obiektywną sytuację związaną z pandemią oraz obawy potencjalnych respondentów praktycznie nie ma możliwości prowadzenia wywiadów do końca 2020 r. i zapytał o możliwość przesunięcia tych wywiadów na okres późniejszy. Lucjan Dzumla stwierdził, iż CBMN w dotychczasowej formule nie ma możliwości przesunięcia tego projektu na okres późniejszy, ze względu na wymogi rozliczenia dotacji do końca grudnia 2020 r., zaś dr Michał Matheja, dotychczasowy koordynator projektu CBMN przy DWPN, dodał, że ewentualnie byłaby możliwość przesunięcia prowadzenia wywiadów do innych regionów, np. w województwach śląskich – o ile będzie gotowość potencjalnych badaczy i respondentów. Dr Bernard Linek zapytał, czy rozważana była możliwość przeprowadzania wywiadów metodą internetową. Alicja Mainusch-Buhl odpowiedziała twierdząco, lecz podkreśliła, że wiązałyby się to z problemami logistycznymi i potrzebą angażowania dodatkowych osób, które pomogłyby starszym respondentom w obsłudze programów i urządzeń.

Alicja Mainusch-Buhl dodała, iż debata zaplanowana w Słupsku nie odbędzie się z tych samych powodów. Dr Linek zaproponował, aby debatę na temat *Problemów mniejszości niemieckiej w Polsce będącej przedmiotem działalności naukowo-badawczej i szkoleniowej w aparacie bezpieczeństwa PRL* zorganizować w ramach Seminarium Śląskiego. Dr Michał Matheja zasugerował z kolei, aby w związku z wywiadami z przedstawicielami najstarszego pokolenia, przededefiniować pojęcie najstarszego pokolenia i przeprowadzić rozmowy z pięćdziesięcio-sześćdziesięciolatkami. Dodał, iż jeszcze przed wybuchem pandemii zdołał przeprowadzić 6 wywiadów w Olsztynie

Alicja Mainusch-Buhl dodała, aby temat spotkań promocyjnych CBMN zorganizować w ramach spotkań Archiwum Historii Mówionej.

Ks. Marcin Worbs zasugerował, aby pieniądze niewykorzystane przeznaczyć na dodruk publikacji lub tłumaczenie.

W kolejnym punkcie programu dr Michał Matheja omówił przyjęcie założeń projektu CBMN na 2021 r. z uwzględnieniem zmiany formatu działania i koncepcję sześciu planowanych badań kierunkowych tj. dziedzictwa niemieckich Protestantów w Polsce, pamięci o powojennych obozach dla Niemców w Polsce, wkładu mniejszości niemieckiej w

Polsce w transformację ustrojową w Polsce po 1989 r., dziedzictwa Żydów na Śląsku, migracji transgranicznych na Górnym Śląsku w okresie międzywojennym, granic na Pomorzu Gdańskim w okresie międzywojennym.

Omówiono stan wydawnictw, publikacji w ramach nowej formuły CBMNU, tj. dwóch publikacji, które zostały już wydane pod auspicjami DWPN oraz zbiór artykułów dra Linka poświęconych kwestii niemieckiej w okresie powojennym i materiałów źródłowych do historii mniejszości niemieckiej, opracowanych przez dra Bogusława Tracza. Kolejnym planowanym działaniem jest zorganizowanie konferencji online wspólnie z DWPN na temat mniejszości niemieckiej w Polsce w okresie międzywojennym.

Poinformowano zebranych, iż obok działu naukowego CBMN zamierza tworzyć centralne archiwum dotyczące mniejszości niemieckiej w Polsce, co wiąże się z przejęciem dorobku badawczego dotychczasowego projektu CBMN, archiwizacją wywiadów i dokumentacją działalności mniejszości niemieckiej w Polsce.

Ks. Worbs zaproponował, aby w ramach projektów CBMN w przyszłości podjąć szersze badania na temat dziedzictwa Protestantyzmu w Polsce. Dr Sebastian Rosenbaum stwierdził, iż obecnie prowadzone projekty zakończą się w 2022 r. i wówczas otworzą się nowe perspektywy badawcze, więc propozycja powyższego tematu wpisuje się w koncepcję funkcjonowania Centrum.

Dr Linek zasugerował, aby publikacje naukowe związane z prowadzonymi w ramach CBMNU projektami wydawać i rozliczać w ramach instytucji naukowych, które te projekty prowadzą.

Lucjan Dzumla podziękował zebranych za udział w pięciu latach projektu CBMN pod auspicjami DWPN, życząc powodzenia w dalszych pracach instytucji w nowej formule. Dr Michał Matheja dołączył się do podziękowań za wieloletnią współpracę, zapraszając do dalszej współpracy w ramach CBMN w nowej formule.

Dyrektor Lucjan Dzumla podziękował zebranych za udział w spotkaniu. Na tym spotkanie zakończono.